

A. P. Csehov* – Kiss Csaba

DE MI LETT A NŐVEL?

Férfimese

* A darab Anton Pavlovics Csehov: A fogadás, Ellenségek, Szerencse fia, Általános műveltség, Sebészet, A diplomata, Vesztett ügy és Regény nagybőgővel című novelláinak részleteire, illetve motívumaira épül.

Sötét. Melankolikus szláv gitár. Feljön a fény. A színen egy nagybőgőtok, egy láda és egy kottatartó áll. Aljosa a színes női muszlinkendőt nézegeti, vággyal, szomorúsággal. Jura elveszi tőle s a belső zsebébe teszi. Gyabkin abbahagyja a gitározást, s mintha az imént elhangzott történet folytatása izgatná...

GYABKIN Te, Jura! De mi lett a nővel?

JURA Eltűnt!

ALJOSA Eltűnt?

JURA Igen, Irina Bikulina a halottak napja után eltűnt...

Indul az első játék. Jura „szerepet oszt”, bizalmasan, sokat sejtetően közli a történetet Aljosával – mintha egyik falubeli a másikkal sugdolózna – és elrejtí Gyabkin előtt, aki „civilből is egyre zavartabban viselkedik – majdnem úgy, mint a gyanúsított egyén

Igen-igen gyanús körülmények között... A falubeliek egy bizonyos Rogyionovot gyanúsítottak. Sokszor látták a lány körül sündörögni... Sőt egyszer még az ereit is felvágta miatta! Irina eltűnése után ez a Rogyionov szerfölött gyanúsán viselkedett, zavart volt és visszahúzódó... A tornácán vérfoltokat találtak... A falubeliek egyre többet suttoztak.

GYABKIN Most mi van? Én nem csináltam semmit.

JURA Valld be! Hova tetted Irina Bikulinát.

GYABKIN Szerettem Irinát, de gyilkos nem vagyok... Nem csináltam semmit, ártatlan vagyok!

ALJOSA Átkozott gazember! Nem tudtad megszerezni, és megölted?

GYABKIN Szerettem, de nem öltem meg! Ártatlan vagyok!

ALJOSA Kötelet neki, kötelet!

JURA Imádkozzál!

GYABKIN Nem! Ha engem felköthetnek, nincs Isten! Ezt nem engedheti! Nem!

Nekiesnek Gyabkinnak, lefogják, és felállítják a ládára

ALJOSA Elég! Mi az utolsó kívánságod: cigaretta, vodka?

GYABKIN Nem cigarettázom, nem iszom, én ártatlan vagyok!

ALJOSA Gyilkos vagy!

GYABKIN Nem! Esküszöm, hogy én nem öltem meg! Ártatlan vagyok!

ALJOSA Húzzák fel!

Gyabkin megrándul, eljártssza az akasztott embert. Jura elborzadva nézi nyikorgó himbálózását. Aljosa a hajánál fogva felrántja Gyabkin fejét, az arcába bámul

A rohadt gyilkos! Már szederjesedik a feje.

JURA Hagyd! Meghalt!

ALJOSA Úgy kell neki! Lelke a pokolra száll, hogy rohadjon meg!

Kíváncsian nézik a kötélén kísértetiesen ingó Gyabkint. Ez már „civil” kíváncsiság

JURA Jól csinálja!

Gyabkin lassan rájuk néz, mosolyog; tetszik neki saját hatása

ALJOSA Te, Jura! És Irina?

GYABKIN Tényleg, mi lett a nővel? Azt mondtad, eltűnt... megtalálták...

JURA Áh, még nincs vége... A falubeliek az akasztás után feltúrták Rogyionov lakását, de néhány Irinát ábrázoló ügyetlen rajzon kívül nem találtak semmit. Egyre rosszabb lelkiismeret uralkodott el a faluban, és egyik este Irina nagybátyjánál, Bikulina bankárnál...

GYABKIN Akinek a báljára megyünk?

JURA Igen, nála, Bikulina bankárnál a kivégzés kapcsán szenvedélyes vita bontakozott ki a halálbüntetésről.

ALJOSA *(mint fiatal jogász)* Én nem vitatom, hogy az az ember megérdemelte a büntetést, én is szerettem Irinát, de a büntetésnek ezt a módját elavultnak, keresztény államokhoz nem méltónak és erkölcstelennek ítélem. Szerintem a halálbüntetést mindenütt életfogytiglani börtönbüntetésre kellene változtatni...

GYABKIN *(mint bankár)* Én nem értek egyet önnel! Véleményem szerint a halálbüntetés humánusabb az életfogytiglani börtönnél!

JURA *(mint pap)* De uraim, mindkettő egyformán erkölcstelen, mert mindkettőnek ugyanaz a célja: elvenni az életet. Márpedig az állam nem isten, és nincs joga elvenni az életet.

GYABKIN A kivégzés azonnal öl, az életfogytiglani börtön pedig lassan, harminc, negyven, ötven év alatt. Ön szerint ez a humánusabb?

ALJOSA Mindenesetre, ha nekem választanom kellene a halálbüntetés és az életfogytiglan között, én gondolkodás nélkül a börtönt választanám. Valahogyan élni jobb, mint sehogy.

GYABKIN Ön nem tudja, mit beszél. Bármiben fogadok, hogy még öt évig sem bírná ki a börtönben.

ALJOSA Én meg fogadok önnel, hogy nem öt, hanem akár tizenöt évig is kibírom!

GYABKIN Nos jó! Az én tétem húszmillió!

ALJOSA Az enyém pedig a szabadságom.

JURA *(döbbent csend után)* Uraim, uraim...

GYABKIN *(egy kézmozdulattal leállítja, odamegy az álló bögőtokhoz, kinyitja)* Rendben. Feltételeim a következők: fogságát a kertemben lévő üres épület egyik szobájában tölti. Tizenöt éven keresztül nem lépheti át a szoba küszöbét, rajtuk kívül nem találkozhat, nem levelezhet senkivel, híreket nem kaphat. Hangszereket, könyveket tetszés szerint a rendelkezésére bocsájtok, ehetsz, ihat, amit csak akar. Pontosan tizenöt év múlva, 1885. november 15-én, déli tizenkettőkor kifizetem önnek a letétbe helyezett húszmilliót. De figyelmeztetem, ha bármikor, akár csak két perccel a határidő lejárta előtt elhagyja a szobáját, az felment engem a fizetési kötelezettség alól. Nos, még mindig tartja?

ALJOSA Tartom!

JURA Uraim! Uraim! Hagyják abba, az istenért!... Gondolja meg a dolgot, fiatalember! Bankár úr! Kérem!

GYABKIN Igaza van az atyának. Az én számomra húszmillió semmiség, ön azonban megkockáztatja, hogy elveszíti életének két-három legszebb évét. Azt mondom: két-három évét, mert tovább úgysem bírja ki.

ALJOSA Tartja a fogadást?

GYABKIN Tartom. Vágja el, atyám!

JURA De uraim! Mi értelme van ennek?!

GYABKIN,
ALJOSA *(indulattal)* Vágja el!!!

ALJOSA Tizenöt év múlva találkozunk!

JURA Az úr vigyázzon rád!

Aljosa bemegy a bőgőtökbe, lassan rácsukják. A „tizenöt év” alatt a bankár évről évre idegesebb, fokozatosan a foglyává válik rabjának, az atyát pedig a szentté érő ember példája lelkesíti

 Én továbbra sem tudok egyetérteni önnel, Bikulina úr!

GYABKIN Hetek óta ezt hajtogatja! Fogadás volt, nem!? Önként vállalta! Nézze meg, mit csinál!

JURA Mit csinál? Mit csinál! Járkál!

GYABKIN Nézze meg!

JURA *(beles)* Le-fel járkál. Alszik, járkál, alszik, járkál... Előbb-utóbb meg fog bolondulni.

GYABKIN *(bekiált neki)* Nem kér egy kis bort? Pünkösdre egy pohárral.

ALJOSA Nem! És cigarettát se küldjön többet! Nem kell semmi!

JURA Szegény ember! Legalább olvasna vagy valami...

GYABKIN Adja be neki ezt a könyvet.

JURA *(bedobja a résen a képzeletbeli könyvet)* Felvette, forgatja. Olvas, Bikulina úr! Olvas!

ALJOSA Kérek még, még, még... könyveket kérek, filozófusokat, csillagászati munkákat, nyelvkönyveket, szótárakat, kottákat, térképeket kérek még!, Még! Még!

Jura és Gyabkin egyre vadabb ütemben hordják és dobálják be a „könyveket”

GYABKIN Egész éjjel égett a lámpa. Hamarosan Moszkvából kell hozatnom új könyveket...

Szünet. Aljosa nagy átéléssel, a hexameterek nemes zeneiségét éhezve játssza Kreón és Antigoné vitáját ógörögül

JURA *(felriad, hallgatózik, beles)* Bikulina úr! Jöjjön, nézze meg!

GYABKIN Mit mond? Mit csinál? Mi ez?

JURA Játszik, nézze meg, játszik!

GYABKIN Mit motyog? Milyen nyelv ez?

JURA Ez az Antigoné görögül... Emlékszik? Tavalyelőtt kérte a nyelvkönyveket!

GYABKIN Az három évvel ezelőtt volt, tavalyelőtt zenélni tanult... És ivott!...

JURA Bizony igaz, még nagyböjtör is pogánymód részeg volt, de hogy sírt! Emlékszik, hogy sírt?! Szegény ember!

GYABKIN Elég! Nekem sincs sok okom a vidámságra! A Kelet-Szibériai Vasút megint esett negyven ponttal a tőzsdén... katasztrófa...

JURA Nehéz idők.

Aljosa énekel

Ez az Ave Mária?

GYABKIN A Schuberté. Nem értem! Öt éven át tanult zongorázni, a legdrágább versenyzongorát kérte, úgy játszik, mint egy isten! Most meg hetek óta hamisan kántálja ezt a dalt.

Jura átveszi az éneket, meghatottan közeledik a nagybölgőökhöz – arcán a megváltás komolysága

(Ráüvölt) Elég! *(Csend)*

JURA Az idén még semmi mást nem olvasott, csak az evangéliumot...

GYABKIN Mit van azon annyit olvasni, pár oldal az egész, kezdi s végzi. Ez az ember megbolondult! *(Beles a tokba)* Már nem is hasonlít az emberre, csont és bőr, hosszú a haja, s hozzá a vastag, nyíratlan szakáll!

JURA De kibírta, Bikulina úr! Kibírta!

GYABKIN Miért? Mi van ma?

JURA November tizennegyedik.

GYABKIN Holnap letelik a tizenöt év?

JURA Megünnepeljük, ugye? Nagy nap ez, Bikulina úr! Tizenöt év! Kibírta! Hihetetlen, de kibírta. Tizenöt év! Megünnepeljük, ugye?

GYABKIN Persze... Későre jár. Feküdjön le, atyám.

Jura elvonul, lefekszik

(Újra benéz a bölgők részén) Alszik. Bizonyára a milliokról álmodik. Holnap délben visszanyeri szabadságát, és én kénytelen leszek húszmilliót kifizetni neki. Ha kifizetem, minden elveszett: végképp tönkrementem... Átkozott fogadás! Miért is nem halt meg ez az ember? Negyvenéves. Tőlem elveszi az utolsó garasomat, megnősül, élvezni fogja az életet, én meg, mint a koldus, kegyelemkenyéren? Nem, ez lehetetlen! Az egyetlen megoldás ennek az embernek a halála! Egykettőre megfojthatnám a párnával, soha nem jönne rá senki. Ez az ember gyakorlatilag nincs is... *(Elveszti higgadt-ságát, keze remegni kezd)* Csak nyugodtan. Egy perc az egész! Bátorság! ... Uram, segíts! Adj erőt! *(Leborul a ládához, görcsösen imádkozik)*

Mögötte kinyílik a bőgőtök, kilép Aljosa. Gyabkin rémülten néz hátra, először nem is érti, hogy mi történik

Mit csinál! Ezt nem szabad! Még csak hajnali öt óra van!... Ön elvesztette a fogadást! Kész! Vége! Vesztett!!!

ALJOSA Tudom. Azért jöttem ki, mert nem tartok igényt a pénzre, azt akartam, hogy jogom se legyen rá... Tizenöt éven át nem láttam a földet és az embereket, mégis teljes életet éltem, mindenütt jártam, asszonyokat szerettem, láttam erdőket, folyókat, városokat, az egész világot láttam és ízleltem. És bejártam magamat, lelkem legmélyebb zugait, gyilkoltam és bűnhődtem, hittem Istenben, és megtagadtam, mint anyámat, apámat, és újra visszatértem hozzájuk, megtisztulva. Mindaz, amit évszázadokon át alkotott az ember, itt van, a fejemben. Én ezt a tizenöt évet nem adnám semmiért. Ön mit csinált tizenöt év alatt? Tévedett. Ön a hazugságot tekinti igazságnak, ön összekeverte az eget a földdel, a lényegest a lényegtelenrel. Én nem akarok erre az útra lépni. Ezért szegtem meg a fogadást. Éljen boldogul!

Gyabkin lerogy a ládára, katatón ürességgel nézi a földet, nem mozdul. Aljosa és Jura érdeklődve „civilből” figyel

JURA Másnap délben megjöttek a vendégek, de hiába kérdezték, faggatták, napokig nem szólt egy szót sem, csak ült komoran az ágy szélén, és nézett maga elé.

ALJOSA Ehhez képest eléggé szépen magához tért. Egyik estély a másik után! És micsoda felhajtás, pezsgős medence, élő rákok, lazac, vodka, kaviár! Milyen képmutatás ez az egész!

JURA A húszmillióból telik, nem? Na menjünk! Alig várom, hogy telezabáljam magam ebből a képmutatásból.

ALJOSA Igazad van, menjünk!

Szedelőzködnek

GYABKIN Te, Jurocska, de mi lett a nővel? Azt mondtad, hogy eltűnt, megtalálták a holttestét?

JURA Dehogyan találták, hiszen nem is halt meg! Megszökött egy kereskedővel, csak elfelejtett üzenetet hagyni.

GYABKIN *(dühvel)* És az akasztás?!

JURA Tévedés volt!

GYABKIN Tévedés?! Megalázzák, felhúzzák, testét a meszesgödörbe dobják, és aztán bocsánat, tévedtünk?!

JURA Minden jel arra vallott, hogy megölte...

GYABKIN De nem ölte meg! Hiszen mondta, hogy ártatlan. Meg is esküdött rá! A nyomorult életbe!

ALJOSA Nyugodj meg, előfordul az ilyesmi...

GYABKIN Előfordul? No hát, fordulna egyszer elő veled!

Gyabkin morgolódva csomagol, Jura a bőgőtököt próbálja a hátára venni

ALJOSA Te, Jura! És Irina...?

GYABKIN Tényleg! Mi lett a nővel?

JURA Mondtam már, megszökött egy Igor Szmicskov nevű dúsgazdag kereskedővel, aki elvitte őt tulai birtokára, és ott úgy kényeztette, mint egy istennőt...

ALJOSA És? Aztán? Elvette?

GYABKIN Feleségül vette?...

JURA Óh, ez egy nagyon-nagyon különös történet! *(Lefekteteti a bögőtokot és azon gondolkodik, hogyan kezdje el a játékot)*

Gyabkin, akit az akasztásos ügy bizalmatlanná tett, elhatározza, hogy ezúttal nem hagyja beugratni magát. Ebből adódik a történetre való ráfutás furcsasága. Aljosa és Jura – már a kisgyerek halálának fájdalmát éli át, Gyabkin pedig semmit nem ért az egészszről és saját szerepét sem leli

Szóval volt egy Kirilov nevű körorvos...

GYABKIN Állj! Az előbb azt mondtad, hogy kereskedő volt!

JURA Aki megszöktette, de ez a Kirilov körorvos volt, egyszerű körorvos...

GYABKIN És mi köze ennek a Kirilovnak az egészszhez?

ALJOSA Ő is szerette?

GYABKIN Szerette?!

JURA Dehogyan szerette! Nem is ismerte. Meg aztán felesége volt és egy hatéves gyereke.

GYABKIN Akkor mit akarsz ezzel a Kirilovval?

JURA Várd meg a végét! Szóval Kirilovék gyereke egy napon meghalt, torokgyíkban. Egyetlen gyerekük volt, egy okos, szép kisfiú, a szemük fénye.

GYABKIN Még mindig nem értem, mit akarsz ezzel az egésszel!

JURA Hogy te milyen érzéketlen vagy! Egy negyvenéves házaspárnak meghal az egyetlen gyereke, nem is lehet több... próbáld beleképzelni magad a helyzetükbe: három napig küzdöttek az életéért, nem ettek, nem aludtak, virrasztottak az ágya mellett, és a gyerek egyszer csak meghalt... Két holtfáradt, összetört ember meg a halott gyerek...

GYABKIN Aljosa! Te érted ezt?

ALJOSA El tudom képzelni. Az ágyon, az ablak mellett fekszik a kisfiú, az előbb még élt, szeme nyitva.

A bögőtok a gyerek halottas ágya, Aljosa fájdalommal nézi a „kisfiú holttestét”. Gyabkin nem lát semmit. Egyre tanácstalanabb

JURA Édesanyja az ágyon ül, a gyerek kezét fogja, nem mozdul...

ALJOSA Minden dermedt és mozdulatlan...

JURA Öt perce halt meg a kisfiú, azóta megállt az idő.

GYABKIN *(alig bírja már a feszültséget, segélykérően súgja Jurának)* És? Aztán?

JURA (mint Luka, a kocsis) Kopogjon Szmicskov úr...

Gyabkin óvatosan kopog a láda tetején

Erősebben! Kopogjon bátran *(Beles a kottatartón, mint ablakon)* Itthon vannak! Verje jó erősen! *(Bekiált)* Doktor úr! Nyissa ki!

Gyabkin félretolja a ládát, mint az ajtót, és beront. A következő jelenet alatt a kottatartó és a láda a lakás ajtajait „játsszák”, amelyeken át az orvos megpróbál elmenekülni Szmicskov tolakodó kétségbeesése elől

GYABKIN Doktor úr! De jó, hogy itthon találom. Szmicskov vagyok, nyáron Gnu-csevéknál találkoztunk. Az isten szerelmére, jöjjön velem: ... a menyasszonyom, Irina Bikulina súlyosan megbetegedett. Itt van a hintóm! Már attól félttem, hogy nem találom itthon... Öltözzön, kérem, és induljunk, az isten szerelmére! Luka, segítsd fel a kabátját... Úgy kezdődött a dolog, hogy megérkezett hozzám Papcsinszkij, a színész – ismeri, ugye? –, beszélgettünk, azután leültünk teázni; egyszer csak a menyasszonyom felsikolt, a szívéhez kap, és hátrahanyatlik a széken. Bevittük az ágyába és...

Az orvos lassú léptekkel kimegy a szobából és becsukja maga mögött az ajtót. Szmicskovék utána

(A harmadik szobában utoléri az orvost) Doktor úr! Higgye el, én mindent megpróbáltam, szalmiákszesszel dörzsöltem a halántékát, vizet fröcsköltem az arcára, de úgy feküdt, mintha meghalt volna. Luka, menj, fordítsd meg a kocsit! *(Mármint a nagybőgőtokot)* Doktor úr! Induljunk! Jöjjön már, kérem!

ALJOSA Bocsásson meg, most nem tudok elmenni. Öt perccel ezelőtt halt meg a fiam...

GYABKIN Csak nem? Uramisten, milyen rosszkor jöttem! Micsoda szerencsétlen nap ez a mai... szörnyűség! – Nézze, kérem – én tökéletesen átérzem a fájdalmát, de kihez forduljak? Maga az egyetlen orvos a környéken. Az istenre kérem, jöjjön velem!

ALJOSA De kérem, hiszen mondtam már, hogy nem mehetek!

GYABKIN Nem magamért kérem, nem én vagyok a beteg! De a menyasszonyom haldoklik. *(Kiordít az ablakon)* Luka, hajts ide a lépcső elé! Menjünk, könyörgöm, induljunk már!

Az orvos kitépi magát Szmicskov kezéből, menekül előle, a kereskedő utána. Jura átviszi a bőgőtokot a „ház” másik oldalára

Doktor úr! Nem vagyok én szívtelen. Tökéletesen megértem a helyzetet. Együttérzek önnel! Doktor úr! Drága az idő!

ALJOSA Nem mehetek!

GYABKIN Itt nem foghúzásról, hanem egy ember életéről van szó! Az emberszeretet nevében kérem, jöjjön már!

ALJOSA Én pedig ugyanennek az emberszeretetnek nevében azt kérem öntől, hogy hagyjon nekem békét. Alig állok a lábamon, meg aztán kire is hagynám a feleségemet? Nem, nem, erről szó se lehet. Ne is kérjen! Magának jogában

áll engem feljelenteni, beperelni, amit akar, de nem megyek!... Még beszélni se tudok... menjen már el! *(Kituszkolja a házból)*

GYABKIN *(halkan, könnyörgőn kopog, benyit)* Dehogy akarom én feljelenteni! A jóézésére apellálok: most halt meg a kisfia, nekem meg a menyasszonyom haldoklik. Ki értené hát meg aggódásomat, ha nem ön?

ALJOSA Messze kell menni?

GYABKIN Tizenhárom verszta az út. Kitűnő lovaim vannak, doktor úr! Becsület-szavamat adom rá, hogy oda-vissza megjárjuk egy óra alatt. Mindössze egyetlen óráról van szó!

ALJOSA Rendben van, menjünk!

GYABKIN Köszönöm, hálásan köszönöm. Higgye el, meg tudom becsülni nagylelkűségét... Luka, segíts felülni a doktor úrnak! Hamarosan odaérünk. Luka, galambom, hajts minél gyorsabban! Hajts, Luka!

A nagybőgőtok a kocsit, azon ülve vágatnak, száguldanak a kavargó hóban

ALJOSA Álljon meg egy pillanatra, kérem... Előbb menjünk a felcserhez, egyedül hagytam a feleségemet!

GYABKIN Most erre nincs idő! Hajts, Luka, hajts! Ne kíméld őket! Hajts! Gyorsabban!

ALJOSA Mit csinál? Megőrült?

GYABKIN Ha valami baj éri a menyasszonyomat, én... én nem élem túl... Hajtsd őket! Hajtsd! Ne kíméld!... No, már meg is érkezünk. Luka, segíts a doktor úrnak. *(Beszalad a házba)* Megjöttünk, itt vagyunk, Irina, édesem. *(Vissza az orvoshoz)* Attól félek, embólia, az édesapja is abba halt meg. Uramisten, milyen csend van! Csak nem történt valami... *(Elindul a belső szoba felé)*

A láda az ajtó, a nagybőgőtok Irina betegágya. Luka keresztet vet, árnyékként követi halott-sápadt gazdáját. Szmicskov remegő kézzel nyit be a szobába

Irina drágám, megjöttünk! Irina? Irina!!

JURA Mi történt, Szmicskov úr?! Hol van? Hova tűnt?

GYABKIN Megszökött! Megcsalt! Megszökött... Papcsinszkijjal! Betegnek tettette magát, hogy közben megszökjék azzal a semmirekellő Papcsinszkijjal! Uram, istenem!

ALJOSA Bocsásson meg, de hol a beteg?

GYABKIN A beteg? A beteg nem beteg! Orvosért küldött, hogy közben megszökhessen azzal a pojacával! Bár halt volna meg inkább!

ALJOSA Bocsásson meg, de hát mi ez az egész tulajdonképpen? A fiam meghalt, a feleségem egyedül van otthon gyászával, én magam alig állok a lábamon... és mi történik itt? Nem értem az egészet!

GYABKIN Vak voltam! Nem vettem észre, hogy naponta jár hozzánk! És ma csukott hintón érkezett! *(Zokogni kezd)* De miért? Mondja meg, miért? Mit vétettem ellene? Esküszöm önnek, szerettem azt az asszonyt, szerettem, imádtam, a rabszolgája voltam!

ALJOSA Miért mondja mindezt nekem? Nem akarom hallani! Nem akarom! Nem érdekelnek a családi titkai, hogy az ördög vinné őket! Mi közöm nekem hozzá, hogy kit vesz feleségül, kire haragszik, és miféle melodramákat játszik el magának?

GYABKIN Engedje meg, de mit jelentsen ez?

ALJOSA Azt jelenti, hogy gyalázatos és alávaló dolog így játszani az emberrel. Hát a lakája vagyok én, akit porig lehet alázni?! Orvos vagyok, érti? Orvos!

GYABKIN Hogy merészel velem így beszélni?

ALJOSA Hogy merészelt engem idehozni? Hogy merészelt csúfot üzni a fájdalom-ból?

GYABKIN Megörült? Hát nincs magában egy szikra nagylelkűség? Magam is mélységesen boldogtalan vagyok!

ALJOSA Boldogtalan!? – Ne merje ezt a szót a szájára venni! Nincs joga hozzá! Maga lelketlen gazember!

GYABKIN Tisztelt uram, ön megfélemlszik magáról! Tessék, a látogatásáért!

ALJOSA Ne merjen nekem pénzt kínálni! Legyen szíves engem azonnal hazavitetni! *(Lukának)* Kérem, hozza a kocsit!

GYABKIN Szó sem lehet róla! Most nekem kell a kocs!i!

ALJOSA De kérem! Mit képzelsz? Megörült!?

Gyabkin a ládából „revolvert” vesz elő. Ráfogja az orvosra. Az döbbenet hátrál

GYABKIN Félre, doktor úr! Elkapom a nyomorultakat! No megállj, Irina Bikulina! Elkaplak én! *(Kirohan)*

JURA Ha akarja, megágyazunk a vendégszobában. Fagyni fog, gyalog az ország-útig se érne el. *(Leül)* Hát így történt.

GYABKIN *(visszavált)* Micsoda emberek vannak! Az ilyen Szmicskovokat le kéne löni, mint a kutyát!

JURA No, menjünk. Későre jár!

ALJOSA: Te, Jura, ezek szerint Irina, ... Irina Bikulina Papcsinszkijjal szökött meg? De hát az egy ócska csepűrágó, egy dilettáns! Nem, Gyabkin? Egy közönséges vidéki ripacs!

JURA De mindig buktak rá a nők...

GYABKIN És micsoda szerződéseket kötött! Milyen jó szerepekre...

ALJOSA De akkor is! A Papcsinszkijjal?! Hát hova tette a szemét? No megálljatok, mert utánajárok én ennek... hogy a bánatos atyaúristenbe tudott összeállni ezzel a Papcsinszkijjal!

JURA Márpedig ez így történt, ezen már nem segíthetünk. Megszöktek, és kész!

GYABKIN És mi lett a nővel? Szmicskov elkapta őket?

JURA Dehogy kapta! Berobogtak az állomásra: már bent állt a vonat, lefoglalt első osztály, külön kupé, hálófülke. Minden ki volt számítva.

ALJOSA Ne haragudj, de honnan tudod te ezt ilyen pontosan? Tíz éve jövünk-megyünk együtt, és a mai napig soha egyetlen szóval sem mondtad, hogy ismered Irinát.

JURA Te sem!

ALJOSA Az más! Köztünk történt valami, amit nem akartam az orrodra kötni!

JURA Köztünk is... *(Előveszi a kendőt)*

ALJOSA Jaj, Jura! Lehet, hogy láttad Irinát az utcán vagy valami színházi páholyban... de hogy személyesen ismerted volna, azt én nem hiszem el. Ki tudja, honnan van ez a kendő?

GYABKIN Jurocska, te tényleg ismerted Irinát?

JURA *(Gyabkinnak bizalmasan)* Tudd meg, még olyan is volt, hogy meztelenül vittem őt a hátamon!

ALJOSA Hazudik! Aljas módon hazudik! *(Gyabkinnak)* Ha ismernéd Irinát, te is tudnád, hogy ez egy ordas, szemérmetlen hazugság! Te és Irina Bikulina! Ráadásul meztelenül! De ócska hencegő vagy te, Jura! Te és Irina!

JURA Miért? Papcsinszkijjal is megszökött! Mivel jobb Papcsinszkij, mint én?

GYABKIN Tényleg, mivel?

ALJOSA No, én azt sem hiszem el, hogy megszökött! Azt is csak kitaláltad... Épp Papcsinszkijjal!

JURA Találkoztam vele a vonaton... akkor, amikor megszöktek.

ALJOSA Miféle vonaton! Az életben nem ültél vonaton. Azt se tudod, hogy néz ki a vonat belülről! Te gyalogszínész, vidéki suttyó!

JURA A nyikolajevszki vasútvonal Bologoje nevű állomásán szálltam fel a moszkvai gyorsra. A harmadosztályú „dohányzó” szakaszban öt utas szunyókált a kocsi félhomályában...

ALJOSA Na és? Akkor mi van?

GYABKIN Hadd mondja el! Felszálltál és...?

JURA Az egyik állomáson jó másfél órát álltunk, mert befagytak a váltók. Végre elindultunk, lassan, nehezen lendült neki a túlterhelt szerelvény. Tompán kattogtak a kerekek. A folyosón magas, kalapos férfi közeledett. A fülkét kereste...

Jura és Gyabkin be szeretnék vonni a magában dülő-fúló Aljosát a történetbe, ezért Pap-csin-szkij nevére mozdonypöfögéses gyerekes játékot rögtönöznek. Aljosa egy darabig nézi „bolondos” barátait, majd ő is beszáll a történetbe. Gyabkin a kottatartó mögé vonul, és egyszemélyes vokálként a kerekek kattogó zajával színezi Jura és Aljosa játékát

ALJOSA *(mint Papcsinszkij, benyitogat a fülkébe)* Nem az! Ez sem az! Az ördög tudja, mi ez! Egyenesen felháborító! Nem, nem az!

JURA Iván Alekszejevics Papcsinszkij! Csakugyan maga az?!

ALJOSA Nini! Jura! Ezer esztendeje nem láttalak. Nem is tudtam, hogy te vonattal jársz...

JURA Hát... Hogy van?

ALJOSA Megvolnék, csak az a baj, hogy eltévesztettem a fülkémét, s most sehogy sem találom, a buta fejemmel! De nagy számár is vagyok! Mik történnek az emberrel! Képzeld el, az előbb leszálltam az állomáson, hogy megigyak egy konyakot. Ittam is, persze. És amíg azon gondolkoztam, hogy megigyam a másodikat, hopp, bekaptam a harmadikat. A vonat meg elindult, futottam, mint az őrült, és fölugrottam az utolsó kocsiba, épp csak elértem. Hát nem vagyok idióta? Nem vagyok tyúkeszű?

JURA Látom, virágos kedvében van, – üljön le közénk!

ALJOSA Nem, nem... Megyek, megkeresem a fülkémét...

JURA Majd megkeresi később. Jöjjön, üljön le egy kicsit.

ALJOSA *(rákiált a „szunyókálókra”)* Jó estét, emberek. Aludjanak nyugodtan... Papcsinszkij vagyok, a színész.

JURA Nos, foglaljon helyet! Meséljen, hova utazik?

ALJOSA Hová? Hová?! A vakvilágba! Magam sem tudom, hová utazom. Ahová vet a sors... Haha! Láttál már valaha boldog szamarat, galambocskám? Nem? Akkor jól nézz meg engem! Mert a legboldogabb halandót látod magad előtt! Én, képzeld, nászúton vagyok!

JURA Megnősült, Ivan Alekszejevics?!

ALJOSA Még nem, de meg fogok. Képzeld el, én megszöktettem Irina Bikulinát...

JURA Irina Bikulinát!?!... Akkor hát azért csípte így ki magát?

ALJOSA Igen! Még illatszert is locsoltam magamra. Felháborítóan boldog vagyok! Képzeld csak el, mindjárt visszamegyek a fülkémbe, s ott ül a pamlagon, az ablak mellett egy lény, aki, hogy úgy mondjam, mindenestül az enyém... a haja... az orrocskája... az ujjacskái... Ő az én lelkecském, galambom, szívem filoxérája! Hát még a lába! Nem olyan nagy fene csülke van ám, mint nekünk, hanem olyan miniatűr! Bűbájos! Allegorikus! A legszívesebben fognám és megenném a lábacskáját. Most mindjárt visszamegyek a fülkémbe, és két ujjam közé csippentem az állacskáját, ráhajtom a kobakomat a vállacskájára, átkarolom a derekát, körül csend, költői félhomály... *(Gyabkin abbahagyja a pöffögést)* Az egész világot ölelem ezekben a percekben. Te, Jura, hadd öleljelek meg!

JURA Tessék, parancsoljon!

GYABKIN *(mint kalauz)* Jó napot kívánok...Új felszálló?

JURA Nincs.

ALJOSA Kedves kalauz úr – legyen szíves, menjen be a 219-es számú fülkébe, mondja meg az ott ülő hölgynek, hogy a férje itt van, él és virul! A férje?! De hisz nem is vagyok még a férje! Jó vicc! De azért csak mondja így, örülni fog...

JURA *(kalauznak)* Nászutasok!

GYABKIN Boldog embert látni manapság – ritkább, mint a fehér holló.

ALJOSA Úgy van, de ki az oka? Aki nem boldog, maga tehet róla! Magának van felesége?

KALAUZ Nincs, kérem...

ALJOSA És neked?

JURA Még nincsen.

ALJOSA Na látják! Pedig a természet úgy rendelte, hogy az ember bizonyos korban szeresse az életet, legyen fülig szerelmes, és nősüljön meg! Házasság nélkül nincs boldogság! De maguk mégsem házasodnak, csak várnak, várnak... és még csodálkoznak, hogy boldogtalanok!

GYABKIN Szerintem minden a véletlenül múlik. Mert például, ha most megismétlődne velünk a kukujevkai katasztrófa, amikor háromszáztizenhét emberrel szakadt le a vonat a hídról, péppé nyomva őket, hogy olyan volt a testük, mint a cékla. Alig bírtuk elkezdni a mentést, mert – tisztesség ne essék szólván – csak álltunk, és hánytunk bele a vérbe... Szóval, szerintem minden a véletlenül múlik.

ALJOSA Áh, én... én nem hiszek a véletlenekben. A véletlenek ritkák! Pokolba velük! Hanem... háromszoros hurrá a menyasszonyom, Irina Bikulina allegorikus csípőjére.

MIND Hurrá, hurrá, hurrá!

ALJOSA Jaj, de szeretem az embereket! Téged is szeretlek, te szomorú kalauz! Gyere, hadd öleljelek meg!

JURA És hova utaznak nászútra? Moszkvába?

ALJOSA Miért mennék én Moszkvába... Nem ismerek én ott senkit... jó vicc...

JURA Valahova délebbre?

ALJOSA Még délebbre?! Ott nemhogy senkit, de az égvilágon senkit nem ismerek.

GYABKIN Csakhogy ez a vonat Moszkvába megy, az isten áldja meg!

ALJOSA Hogyan hogy Moszkvába?

GYABKIN Hát így, megállás nélkül. Furcsa... Maga hova váltott jegyet?

ALJOSA Pétervárra.

GYABKIN No, akkor gratulálok. Az ellenkező vonatra szállt.

JURA Az állomáson... a konyakozás után...

ALJOSA Ó, én idióta! Ó, én gyalázatos, hogy nyúznának meg az ördögök! Most mit csináljak? Én megyek Moszkvába, a feleségem a másik vonaton, ott ül egyedül, vár, aggódik. Ó, én címeres ökör! Ó, én boldogtalan! Most mit csináljak? Mit?

GYABKIN Igyekeztek átülni az éjféli postavonatra. De vigyázzon, nehogy valami szibériai járatra szálljon...

A három „szerep” civilbe vált, hosszan, féktelen kárörömmel mulatnak Papcsinszkij pórul jártán

ALJOSA Szépen kivonatozta magát a boldogságból... Papcsinszkij!! Úgy kell neki!

GYABKIN De mi lett a nővel?

JURA Soha többet nem találkoztak.

ALJOSA Drága Jura! Gyerekek, én már alig várom, hogy megérkezzünk a bálba... Meglátjátok, hogy Irina milyen arcot vág, amikor meglát... Gyabkin, Jura! Óh, Irina!

JURA Aljosa! Korán van még. Ilyen hőségben később kezdődik a bál.

GYABKIN Igaza van. Mondd tovább, Jura... Szóval, mi lett a nővel?

ALJOSA Jó, de röviden...

JURA Irina az ablakból még látta, amint Papcsinszkij hősies kimerítő vágtaival utoléri az ellenvonatot, aztán az ő szerelvénye is kigördült az állomásról... Az étkezőkocsiban megismerkedett a flotta egyik fiatal tisztjével. Szegény fiú!

GYABKIN Miért? Mi történt?

JURA Még aznap este el akart dicsekedni új barátnőjével, ezért elvitte őt Péterváron az Operába, ahol Irinát annyira lenyűgözte az ukrán basszbariton Fenyikszov-Gyikobraz szenvedélyes éneke, hogy a szünetben meglátogatta az öltözőjében...

GYABKIN A magánöltözőjében?! A mindenit!

JURA Bizony! És Pétervár társasági élete ettől a perctől kezdve felborult; a tiszt szégyenében föbe lőtte magát, pár nappal később a féltékenységtől őrzöngő Fenyikszov-Gyikobrazt a Néva sötét partján egy igen-igen gyanús alak azzal fenyegette meg, hogy kitepi a hangszálait, ha egy újjal bántani merné Irinát... A svéd követ a harkovi derbin nyolc golyót eresztett Voroncov herceg győztes agarába, mert az az Irina nevet viselte...

GYABKIN Lelőtte a kutyát?

JURA Le! De ami a párizsi Királyi Balett világraszóló vendégjátékán történt! Azt a botrányt!

GYABKIN Miért? Mi történt?

JURA Skacc, a tőzsdés az összes jegyet felvásárolta, hogy Irinával kettesben nézzék az előadást, amit szünet után nem tudtak folytatni, mert Lejeune, a szólótáncos szőrén-szálán eltűnt... és Irinát sem lelték sehol. Egyik botrány követte a másikat... Vagy ott volt Abdul Ratyisztán, a kazah médium, aki azt írta a búcsúlevelében...

ALJOSA Elég! Elég! Elég!

GYABKIN Most mi bajod?

ALJOSA Az a bajom, hogy egy órája itt ülünk, és hallgatjuk, hogy ezzel így, azzal úgy, megcsalta, elcsábította, otthagya, kirúgta, megszöktette... Elég!

JURA Én csak a ti kedvetekért mesélek, magamtól ki se nyitom a szám...

ALJOSA Nagyon helyes! Megnyújtjuk a lépést, s egy órán belül ott leszünk... teljesen ki vagyok száradva, éhes vagyok, fáradt vagyok...

GYABKIN Jó-jó! Mindjárt megyünk! Mondd tovább! Mi lett a kazah médiummal?

JURA Majd máskor. Látod, milyen dühös.

ALJOSA Nem vagyok dühös, csak nem érdekelnek a történeteid. Unom őket! És főképp azt, ahogy színezed, színezed ... tiszta regény!

GYABKIN Aljosa! Csillapodj!

ALJOSA Mit tudsz te Irináról? Semmit! Csak fecsegsz itt összevissza!... ezekkel az ócska pletykákkal.

GYABKIN Engem meg érdekel!

ALJOSA: ... Irina így, Irina úgy! Én ismertem őt! Ha valaki, hát akkor én ismertem! Ilyen közel voltam az ajkához, érted! Ilyen közel! És engem szeretett! Érted? Szeretett!! Nem mint ezt a rakás pétervári majmot!

JURA Ljosenyka! Én egy szóval sem mondtam, hogy szerette őket... Én is ismertem Irinát...

ALJOSA Tudom, persze! Hát aki meztelenül viszi a hátán a csodálatos Irina Bikulinát, az csak ismeri, nem? Gyabkin, te szoktál ismeretlen meztelen nőket hurcolnia hátadon?

GYABKIN Most miért bántod? Mi bajod?

ALJOSA Semmi. Na, jó! Aki bújt, aki nem, én megyek. A bálban találkozunk... *(Felveszi a ládáját, indul)*

JURA Aljosa. Volt egy férfi, akit szeretett.

ALJOSA Kicsoda?

JURA Valaki, akiért szakított egész addigi életével, vállalta a szegénységet, ínséget, a legelképezhetőbb nyomort.

GYABKIN Ezt nem mondod komolyan.

ALJOSA Nem hiszem el... Egyszerűen nem hiszem el.

JURA A saját szememmel láttam, amikor megismerkedtek. Öt évvel ezelőtt az odesszai tengerparton sétáltam... Ősz volt, esőre állt az idő... Irina egy padon ült, a tengert nézte, és szórakozottan játszott kendőjével... Egyszer csak arra kaptuk fel a fejünket, hogy néhány lépéssel arrébb egy kocsis iszonyatos dühvel csépelni kezdi a lovát. Irina döbbenten nézte az állat rémült, rettegő, tágra nyílt szemét... Ekkor egy férfi jelent meg a fák között, odarohant a lóhoz, zokogva borult a nyakába, és csak ölelte, ölelte, szorította, és azt suttogta a fülébe: bocsáss meg nekünk... bocsáss meg nekünk... Nos, ő volt az a férfi, egy odesszai fogász.

GYABKIN Egy fogász!? Hát az nem lehetett olyan szegény! Egy fogász!

JURA De ez az volt... Éjjel-nappal dolgozott, s mégis évről évre nyomorultabbul éltek. Valahogy kifolyt a kezei közül az élet.

ALJOSA És ebbe a szerencsétlenbe szeretett bele Irina Bikulina?

JURA Igen...

GYABKIN De miért nyomorogtak? A nő végül is dúsgazdag volt, nem?

JURA Mondtam már: szakított mindennel... olyannyira, hogy egyik télen már tüzelőre sem tellett. Irina megbetegedett, a fogász hosszan, kétségbeesetten ápolta, és amikor már nem bírta tovább nézni a nő szenvedését, felöltözött, és elindult gazdag kollégájához, Oszip Franzicshoz.

A bőgőtok s a láda fogászati székké alakul, és Jura máris „szerepet” oszt. Aljosa hamar átéli Irina szenvedését, s a szerelmes odesszai fogász kétségbeesését, de Gyabkin értetlenül várja, mi lesz az ő szerepe...

A pasztellszínű, csinos váróteremben egyetlen páciens várakozott csupán... feldagadt arcú, a fájdalomtól nyöszörgő Pavel Safrancics Jeniszej, a hajógyáros.

Gyabkin arca fokozatosan eltorzul a „fájdalomtól”, nagy átéléssel készül a ziccerre, Jura pedig Oszip Franzicsként fütyörészve, boldogan fészülködik, mint aki randevúra indul. A kottatartó a váróterem ajtaja

ALJOSA Jó napot!

GYABKIN A fene megette! Itt döglök meg! Étert is kaptam, pálinkát is ittam, mégis majd széthasad a fejem!

ALJOSA Oszip Franzics bent van?

GYABKIN Már hogy a fenébe ne lenne bent, talán a Messiásra várok?!

ALJOSA A kollégája vagyok, egy szót váltunk csupán... Megengedi?

GYABKIN Már hogy a fenébe ne engedném... A zsibbadásra várok, de nem zsibbad... nem zsibbad!

Aljosa bekopog

JURA Zsibbad már?

ALJOSA Én vagyok... Oszip Franzics...

JURA Misenyka! Ezer éve nem láttalak! Hát téged mi szél fűjt ide?

ALJOSA Rövid leszek, Oszip Franzics... Kölcsönkérni jöttem... Öt rubel kéne, kimondani is szégyellem... tüzelőre... végső reményként jöttem önhöz, Oszip Franzics!

JURA Hozzád, Misenyka! Hozzád! Tudod, mennyit köszönhetek neked, az egyetemen is mindig felnéztem rád.

ALJOSA Köszönöm, Oszip Franzics, de engedje meg...

JURA Engedd! Misenyka! Engedd! Hiszen mindig tegeződtünk...

ALJOSA Igen, igen... Akkor hát engedd meg, hogy most az egyszer, először és utoljára...

„Odakint” feljajdul Pavel Safrancics. Oszip Franzics kimegy hozzá

JURA Egy kis türelmet kérek még, Pavel Safrancics. *(Visszajön)*

ALJOSA ... Szóval egy kis kölcsönért fordulnék önhöz, Oszip Franzics.

JURA Ha még egyszer önözöl, tessékezel, magázol, kezédbe nyomok öt rubelt, és nagyon megharagszom! Én szeretnék segíteni rajtad, mert azt látom, hogy nem jól csinálod. Baj van az életfilozófiáddal. Tudom, hogy éjjel-nappal

dolgozol, de ha piszkos a kapualjad, silány a rendelőd, akkor mit gondolsz rólad a kliens... no mit?

ALJOSA Nem tudom, Oszip Franzics! De mint bátorkodtam röviden elmondani...

JURA Tudom, tudom! De én hathatósabban akarok segíteni rajtad... mert, ha szegényes a rendelőd, és magad is ilyen szegényesen öltözködsz, akkor azt gondolja rólad a kliens, hogy bizonyára azért vagy szegény, mert rossz fogász vagy... s ha rossz fogász vagy, a foghúzásért csak egy rubelt ad, ha ad! De ha bársonyhuzatú bútort veszel, villanycsengőt szereltetsz fel a váróba, kitapétázol, befektetsz egy kis pénzt, akkor egy egyszerű foghúzásért már nyolc, kilenc, sőt tíz rubelt is megad. Érted már?

ALJOSA Meglehet, Oszip Franzics... de engedelmekkel... egyedül hagytam az asszonyt a hideg lakásban, neked is dolgod van... úgyhogy köszönöm a jó tanácsot...

JURA Te! Te ne légy türelmetlen! Ha én minden dolgomat félretéve, segíteni akarok, akkor te ne légy türelmetlen... Nos, hol tartottam?... Megvan! A másik nagy terület a klienssel való bánásmód...

GYABKIN *(bekopog)* Az istenért, Oszip Franzics, nemhogy zsibbadna, de úgy érzem, mintha a homlokomtól a bokáig kettébe hasítanának... rántsza már ki, mert itt döglök meg!

JURA Pillanat, kedves Pavel Safrancics, a kollégával épp konzultálunk. Az ön érdekében... Nagyon kérem, nézegesse még egy kicsit a lapokat...

GYABKIN Hogy a fenébe nézegessem, mikor alig látok a fájdalomtól.

JURA Pillanat! Mindjárt végzünk... *(Visszalép a rendelőbe)* Te, Misenyka, mondok én valamit: én neked nem adhatok pénzt, elvből, mert tisztellek és becsüllek. De itt van kint Pavel Safrancics, nekem amúgy is el kell mennem... Húzd ki te a fogát, s ha ügyes vagy, tőle nem tíz, de akár tizenhárom rubelt is elkérhetsz. Abból vedd el a magad öt rubeljét, és ne hálálkodj, inkább okulj az ügyből... Fáradjon be, kedves Pavel Safrancics!

GYABKIN Most meg elmegy?

JURA Sajnos el kell mennem, de itt van a kolléga, a legtehetségesebb volt az egyetemen.

ALJOSA Jöjjön, foglaljon helyet! Köszönöm, Oszip Franzics!

JURA Aztán ügyes légy! Ne remegjen a kezed!

ALJOSA Dehogyan... csak az izgalomtól...

A következő jelenetben két elgyötört, kétségbeesett ember találkozik. Bármilyen bohóctréfaszerű koreográfia megengedett, ha közben Pavel Safrancics már szinte zokog a fájdalomtól, a fogász pedig egyre jobban szenved attól, hogy ezt a fájdalmat ő okozza betegének

GYABKIN Doktor úr! Az istenért! Úgy szaggat, mintha szöveget vernének bele... rántsza már ki!

ALJOSA Rögtön megnézzük azt a fájós fogat... dőljön hátra, helyezkedjen el kényelmesen! Nyissa ki egy picit a száját... Melyik fog az? Ez? Ez?

GYABKIN Ááá! Ne kínozzon, rántsza már ki, az istenit! Micsoda szenvedés!

ALJOSA Ne beszéljen, kérem szépen, maradjon nyugodtan... Tudja, az ilyen odvas, rossz gyökeret általában könnyű húzni, kivéve, ha így félrenő és harántirányba mélyed bele az ínbe, mint magának!

GYABKIN Ne magyarázzon, hanem húzza ki!

ALJOSA Kissé megvágom a fogínyt, hogy feltáruljon a hátsó gyökér...

GYABKIN Ne konzultáljon! Vágjon!

ALJOSA Persze, mindjárt... fogja meg a széket, nagyon óvatos leszek... Alig fog érezni valamit!

GYABKIN Ááá! Mit csinált! Jézusom! Csupa vér lett minden! Mi az átkozott fenét csinál?

ALJOSA Mondtam már... Kénytelen voltam megnyitni a fogínyt, hogy feltáruljon a gyökér...

GYABKIN Ne magyarázzon annyit! Húzza már ki... húzza!

ALJOSA Igen, igen... máris húzom. Tartsa jól a fejét, és nyissa ki a száját... Az a lényeg hogy jó mélyen tudjam megfogni, a korona alatt, hogy le ne törjék. Várjon, most ne mozduljon... Az a legfontosabb, hogy ne mozogjon! Egy szempillantás az egész...

GYABKIN Jézus Mária! Szűzanyám! ... U-u-u...

ALJOSA Ne nyúljon hozzám! Ne fogjon meg! Eressze el a kezemet! Na, most... na, most mindjárt... Nem olyan könnyű...

GYABKIN Szentatyák, vértanúk! Angyalok az égben! Ohohó! O-hó-hó! Húzzad már, húzzad! Hány évig fogod még húzni?

ALJOSA Nem megy ám ez olyan könnyen... Hiszen ez sebészet... Nem megy ám egyszerre... Na most, most!!

Nagy rántás. Csend. Gyabkin remegő kézzel nyúl a szája felé

Lecsúszott!!

GYABKIN Ezt jól kihúztad! – Ha nem értesz hozzá, mi a fenének kezdesz bele?!

ALJOSA Nem olyan könnyű egy ilyen harántirányú odvas, rossz gyökeret kihúzni... Üljön vissza az isten szerelmére, már megmozdult, mindjárt kint van...

GYABKIN Elájulok! Hadd veszek egyszer lélegzetet... Ne húzd olyan sokáig, mint az előbb, rántsd ki! Ne húzd, hanem rántsd! Egyből!

ALJOSA Tartsa jól a fejét. Markolja meg jó erősen a széket! Ne mozogjon... No most... no most... Szűzmária, segíts!

Újabb pankráció, nekiveselkedés, erőlködés, rántás

Úristen! Ez kitörött!!

GYABKIN *(nekiesik)* Te sarlatán! Kuruzsló! Adok én neked foghúst, koronát, harántirányt. Leszedem én rólad a keresztvizet, hogy éhen döglesz, te, te nyomorult! Tönkreteszlek, érted, tönkreteszlek...!

ALJOSA Bocsáss meg, bátyuska... bocsáss meg!

JURA A fogász hosszan, kétségbeesett arccal ült Oszip Franzics összetört rendelőjében, és közben a város másik végében...

GYABKIN Elég, Jura! Ezt most mi a fenének mesélted el! Mi köze van ennek a fogászati őrvongásnak Irinához! Mi? Magyarázd meg, hogy mi közöm van nekem vagy Aljosának ehhez a nyomorult fogászhoz.

JURA Semmi! Az égvilágon semmi. Menjete a bálba, majd megyek én is!

GYABKIN Még neked áll feljebb! Félóráig mesélsz itt egy érdektelen történetet... Minek? Mulatsz rajtunk, vagy mi?

ALJOSA Igaza van, Jura. Már rég ott lehetnénk a bálban. Fölöslegesen töltjük az időnket...

JURA Mire vártok?! Menjete, rohanjatok! Tömjéte tele magatokat!... Engem meg hagyjatok békén!

GYABKIN Na, most nehogy megsértődj! Én csak azt mondtam, hogy ez a történet nem volt olyan érdekes, mint a többi...

JURA Mert még nincs vége! Ugyanis, amíg ez történt, addig a város másik végében, abban a sötét hátsólépcsős házban...

ALJOSA Jura! Az Isten áldjon meg! Hagyd már abba. Teljesen ránk sötétedik.

JURA Gyabkin! Aljosa! Ezt az egyet még hadd mondjam el!

GYABKIN Majd útközben elmondod... Gyere! Segítek felvenni a bőgőt!

JURA Hát nem értítek?! Közben Irina meghalt!

ALJOSA Micsoda?

JURA Igen, meghalt! Míg ez az érdektelen, unalmas fogászati história zajlott, addig ő meghalt!

GYABKIN Hogy halt meg?

JURA Egyszerűen lehuntya a szemét, és nem volt többé...

GYABKIN Jurocska, ez tényleg megtörtént? Meghalt?

JURA Meg. Csupán a pap meg egy szomszéd állt az ágya mellett... az orvos nem jött el... s ez a sápadt, csontsovány arc most, ebben a végső nyugalomban megint szépnek látszik...

Leveszik kalapjukat, s némán állnak a fekvő bőgőtok, azaz Irina halottas ágya mellett. Aljosa visszaroskad a ládára, a fogász fájdalma s a saját „civil” fájdalma most ugyanaz

GYABKIN Szólni kellene a férjnek, atyám...

JURA Bizony, szólni kéne, Vologya bácsi.

GYABKIN Oszip Franzicsnál találja, atyám.

JURA Hát maga mégiscsak jobban ismeri! Addig én imádkozom az elhunyt lelki üdvéért!

GYABKIN Olyan nehéz rossz hírt vinni...

JURA Bizony nehéz! Legyen nagyon kíméletes!!

GYABKIN *(mint Vologya bácsi „elindul” a rendelő felé. Egy ideig habozik az ajtóban, majd összeszedi magát, és „benyit”)* Jó egészséget, Mihail Petrovics! Tyű, micsoda por van az utcán, atyaúristen! Nem zavarlak... Csak benéztem, s már megyek is... csak erre jártam, gondoltam, benézek. Egyébként ízé... mondani is szeretnék valamit...

ALJOSA Egy kis türelmet, Vologya bácsi. Rendet rakok, s mehetünk is!

GYABKIN Nyugodtan... Én úgyis csak... erre járóban... két szót mondok, s már itt se vagyok! Milyen fülledt meleg van itt! Odakinn az utcán akár a mennyországban! Süt a nap, jó kis szellő fűjdögál, aztán madárcák... mintha tavasz lenne! Gondoltam, sétálok egyet... Független ember vagyok, oda megyek, ahova akarok, beülök egy kocsmába, senki se sír otthon utánam... Nincs jobb élet, testvér, mint a legényélet! Szabad az ember! Önálló! Lélegzik, és érzi, hogy lélegzik! Sokan magasztalják a családi életet, én pedig azt mondom, rosszabb az, mint a kényszermunka!

ALJOSA Mindjárt, Vologya bácsi, befejezem, és mehetünk is...

GYABKIN Csak dolgozz, dolgozz nyugodtan. Merő szerencse, hogyha valaki jól nőszül... ritkább, mint a fehér holló. Itt vagy például te. Amíg legény voltál, emberi formád volt, de amióta megházasodtál, egyszerre megrokkantál, búskomor lettél.

ALJOSA A mi nyomorúságunknak én vagyok az oka, nem ő.

GYABKIN Hagyd ezt, kérlek! Ismerem én őt! Beteges, kelletlen, rosszkedvű teremtés... isten nyugtassa...

ALJOSA Hogy érted azt, hogy isten nyugtassa?

GYABKIN Azt mondtam volna: isten nyugtassa? Nem mondtam én azt... miket beszélsz, az isten áldjon meg! Ni, hogy elsápadt! Hehe... Nyisd ki a füled, ha veled beszélek!

ALJOSA Vologya bácsi, voltál ma nála?

GYABKIN Persze, benéztem hozzá... fekszik... egyfolytában ugráltatott... Nem ezt kérte, hanem amaszt... Elviselhetetlen teremtés! Nem is értem, mit szeretsz rajta, ördög a dolgát... Adná az isten, hogy szabaddá tenne már, te szerencsétlen! Élhetnél kedvedre, szórakozhatnál... aztán megházasodnál újra.

ALJOSA Jaj, Vologya bácsi! A szerelem nem hajszál, hogy csak úgy ki lehetne tépni.

GYABKIN Van is azon mit szeretni! Nem kaptál tőle egyebet, csak szenvedést. Bocsáss meg nekem, de én bizony nem szerettem. Nyugodjék békében, de én, bűnös ember, bizony ki nem állhattam!

ALJOSA Várj csak, Vologya bácsi! Már másodszor szólod el magad... Mi történt az istenért? Meghalt?

GYABKIN Mármint, hogy kicsoda? Nem halt meg senki, dehogy halt meg, csak azt mondom, hogy én nem szerettem a megboldogultat... ízé, azaz nem a megboldogultat, hanem őt... a te Irinádat.

ALJOSA De hát meghalt!?... Vologya bácsi ne gyötörj! Olyan furcsán izgatott vagy... Meghalt? Igen?

- GYABKIN A fenét halt meg! Mindent egyszerre akarsz tudni, öcsém... És ha meghalt volna? Mindnyájan meghalunk, hát neki is ez a sorsa... Te is meghalsz egyszer, én is!
- ALJOSA Mikor?
- GYABKIN Mit mikor? Semmikor... Miket beszélsz! Dehogyan halt meg! Ki mondta, hogy meghalt?
- ALJOSA Könyörgök! Mondd ki! Ne kímélj!
- GYABKIN Nem lehet veled szót érteni, öcsém, akár egy csecsemővel. Mondtam én akár egyetlen szóval, hogy kilehelte a lelkét?! Ugye, hogy nem mondtam? Akkor minek sírsz? Eredj, gyönyörködj benne – kutya baja! Amikor meglátogattam, épp az atyával veszekedett, Matvej atya épp a gyászszertartást végezte... ő meg teleordította az egész házat.
- ALJOSA Micsoda gyászszertartást? Miért végezte?
- GYABKIN A gyászszertartást? Hát csak úgy... azt hiszem, imádság helyett. Vagyis nem volt ott semmiféle gyászszertartás, hanem valami izé... semmi se volt... no nézd már, köhögök, öcsém... Nem tudom, hol fázhattam meg.
- ALJOSA Értem... Mindent értek... Miért nem mondtad meg mindjárt? Ugye meghalt?
- GYABKIN Hm... Nézd, hogy is mondjam... Hát éppen nem halt meg, hanem csak úgy... No nézzék, hát már sír! Misenyka! Ne sírj! Mindnyájan meghalunk! Nem ő az egyetlen, valamennyien a másvilágra kerülünk! Ne sírj, inkább emlékezzél meg róla! Állíts neki egy szép keresztet... Bög... hát mi az ördögnek bög, kérdelem én? Eszednél vagy, Misa? Misenyka! Hiszen még nem halt meg! Kimondta neked, hogy meghalt? Ellenkezőleg, az orvosok azt mondják, hogy még van remény! Misa! No, Misa! Mondom, hogy nem halt meg! Ha akarod, elmehetünk hozzá együtt. Éppen odaérünk a gyászszertartásra... Nem! Nem! Nem a gyászszertartásra... a halotti torra... nem! Nem a halotti torra, hanem az izé... az ebédre. Misenyka! Hidd el nekem, hogy még él! Verjen meg az isten, ha nem igaz! Folyjon ki a szemem! Nem hiszed? Akkor hát menjünk el hozzá... Mondhatsz engem akárminek!... Nem is értem, honnan vetted ezt az egészet... Ma reggel voltam a megboldogultnál, vagyis hogy nem a megboldogultnál, hanem... phű! *(Jurának)* Mondd meg neki te magad! Engem hagyjatok ki az egészből!
- JURA *(átöleli Aljosa vállát)* Na! Ljosenyka! Hagyd el!
- ALJOSA Annyira vártam, hogy egyszer újra találkozunk. Én ebbe a bálba is csak az ő kedvéért megyek... biztos voltam benne, hogy ott lesz... Ha tudnátok, hogy én milyen állat vagyok! Mikor a szerelmünkre gondolok, egyszerűen sírhatnék... Tizenhét éves gyönyörű lány volt, amikor megismerkedtünk, és egymásba szerettünk, de úgy, ahogy még férfi és nő soha... de hát ő bankárlány volt, én meg egy csóró kezdő színész...

Közben Jura és Gyabkin felállítják a bőgőtokot, nyakába kötik Irina kendőjét, és ezzel a telt női formával alájátszanak Aljosa vallomásának. A „nő” jön-megy, néha megsimogatja a rajongó férfi fejét, egyszerűen: él

Emlékszem, azon a sorsdöntő estén... szóval szokott találkánkra igyekeztem, a sudár fenyők alatt álló kedvenc padunkhoz... Elragadó este volt. Kicsíptem magam, megfésülködtem, és beillatosítva, mint valami Don Juan, odahajtatam hozzá. Ő már várt rám... Irina! (*A bölgők „elfordul” tőle*)

GYABKIN Mily kegyetlen maga! Hát szabad így elkésni? Hisz tudja, mennyire unatkozom! Ej, milyen is maga! (*Csend*) Miért hallgat?

ALJOSA Csak úgy... Milyen csodálatos ez az este... Édesanyja jól van?

GYABKIN Jól.

ALJOSA Hm... Így, így... Irina, beszélni szeretnék magával... Én mostanáig hallgattam, hallgattam, de most már képtelen vagyok tovább hallgatni.

GYABKIN Hát ne hallgasson!

ALJOSA Ugye! Előbb vagy utóbb ki kell nyitnom a szám, és szabad utat kell engednem... érzéseimnek. Meglehet, talán megsértődik... meglehet, hogy nem ért meg, nos...

GYABKIN Beszéljen hát! Miért gyötör?

ALJOSA Jaj, de hát mit beszéljek?! Enélkül is érthető... Mit beszéljek még? Szerettem, szeretem, és kész... Szörnyen szeretem! Úgy szeretem, ... hogy egyszóval, szedje össze a világ valamennyi regényét, olvassa el a bennük fellelhető valamennyi szerelmi vallomást, esküt, áldozatot és akkor... megkapja azt, ami... ami most az én keblemen... Miért hallgat?! Irina!... Irina?!

GYABKIN Mit mondjak?

ALJOSA Tehát... nem?

GYABKIN Miért mondanék nemet?

ALJOSA Igen! Óh, Istenem! Olyan boldog vagyok! (*Juráéknak*) Felkaptam, és öleltem, öleltem, csak öleltem... És amikor már nem maradt más hátra, mint hogy megcsókoljam, akkor az ördög incselkedésére nem tudtam tartani a nyelvem. Nagyképűen elveimet akartam fitogtatni, kérkedni, imponálni akartam!

Irina! Még mielőtt szavát venném, hogy a feleségem lesz, kötelességemnek tartom, hogy néhány szót mondjak. Rövid leszek... Becsületes ember vagyok! Büszke ember vagyok! Sőt... Van jövőm... De szegény vagyok... Semmim sincs.

GYABKIN Ezt tudom – de nem pénzben rejlik a boldogság.

ALJOSA De hát ki beszél itt pénzről? Én... én büszke vagyok a szegénységemre.... Én már megszoktam a szegénységet. Nekem ez semmit sem jelent. Képes vagyok heteken át koplalni. De maga! Maga! Maga, aki arra is képtelen, hogy két lépést tegyen anélkül, hogy kocsit ne fogadjon, aki mindennap új ruhát ölt, aki csak úgy szórja a pénzt, maga, aki számára egy divatját múlt kalapdísz már kész szerencsétlenség, valóban képes lesz megválni a földi javaktól énérettem?

GYABKIN De hát van pénzem. Van hozományom!

ALJOSA Semmiség! Ahhoz, hogy néhány tízezer rubelt feléljen az ember, egynéhány év elegendő, és aztán? Ínség? Könnyek? Irina, azért figyelmeztetem erre, mert bár halálosan szeretem, de becsületes ember vagyok. Ezért hát gondolja meg jól, mily lépésre szánja el magát! Elég erősnek érzi-e magát, hogy megossza velem ezt az életet? Gondolja meg jól! Lesz ereje a küzdelemhez? Lesz hozzá elég ereje?

GYABKIN Köszönöm, uram! Köszönöm magának! Jól tette, hogy ily őszinte volt velem... Igaza van, ha magához megyek, becsapom magamat is, magát is. Ezért hát isten önnel!

ALJOSA De Irina!

GYABKIN Nem! Isten önnel!

„Irina” lassan távolodik, pár lépés után visszafordul s a két kaján férfi immár „civilből” szól

És még egyszer: köszönöm!

ALJOSA Én pedig ott álltam ostobán, semmire sem gondolva, néztem a nyomába, és éreztem, hogy a föld megnyílik a lábam alatt.

JURA Hadd el, Aljosa! Én is elvesztettem őt.

ALJOSA Na! Jura!

JURA Ha mondom! Esküszöm!

ALJOSA Te és Irina Bikulina!

JURA Én a szó szoros értelmében elvesztettem...

ALJOSA *(gúnyosan)* Mikor meztelenül vitted a hátadon?

JURA Igen, pont akkor!

ALJOSA Gyabkin, szólj már rá! Megsütötte a nap a fejét, vagy mi?

JURA Na, elég... Most elmondom nektek az én esetemet Irina Bikulinával!

ALJOSA Figyelj, Jura, úgysem hiszem el! Ismertem Irinát, fél évembe került, míg megfogtam a kezét, s akkor te meztelenül?! Ez elképzelhetetlen! Menjünk!

JURA Nem! Most leül és végighallgatsz!

GYABKIN Hadd mondja el! Csak ne színezd, Jura... Ne színezd!

ALJOSA Hallod! Ne színezd!

JURA Egyszer rég, még fiatal színész koromban, a koronázás évében fogtam a bögömet, és elindultam a Bikulina-bálba. Meleg volt, por volt, gondoltam, megfürdök...Elrejtettem a bögöt a híd alá, és lementem a folyópartra, a taganrogi vízesés fölé... Meleg volt a víz, ha nem is fenségesen, de nagyon poétikusan csörgette lágy hullámain...

GYABKIN Jura!

JURA Jó, jó! Sehol egy teremtet lélek, levetkőztem meztelenre, és sutty, bele a vízbe. Csodálatos alkony volt. Úsztam, mint a hal... és egyszer csak a fűzfa árnyékában megpillantottam egy gyönyörű lányt. Horgászott. A lélegzetemet is visszatartva, nesztelenül úsztam felé, valósággal elkábított a sokféle rámtörő érzés: gyermekkori emlékek, fájó visszakívánczolás a múltba,

ébredező szerelem... A lány mozdulatlanul ült – kezében horgászbót, és fejét a fa törzsének döntve édesdeden aludt... Gondoltam, hagyok neki valami emléket... Vízililiomokból szép, dús koszorút csináltam, ráakasztottam a horgára, és amikor visszaúsztam a partra, mit látok...

ALJOSA Édes Jura! Jurocskám! Bocsáss meg!

JURA Mi van?

ALJOSA Abban az évben, a koronázás évében én is a Bikulina-bálba indultam... megszomjaztam, lementem a folyóhoz, na és mit láttam a kövön?

JURA A ruháimat! Te voltál az, te gazember! Képzeld, Gyabkin! Mászok ki a vízből, a ruháim sehol!

GYABKIN Elvitted a ruháit?

ALJOSA Én kiabáltam, nézelődtem... de, úgy látszik, a vízesés elnyelte a hangomat. Nem láttam senkit. Óh, Jurocska! Bocsáss meg!

GYABKIN És? Mondd tovább...

JURA Mit tehettem volna, gondoltam, behúzódok a híd alá... aztán a sötétben majd bemegyek a faluba, és szerzek valami ruhát... Ne röhögj! Hát ahogy gubbasztok a híd alatt, egyszer csak csörtetést hallok, és mellém ugrik...

ALJOSA *(kacag)* Egy kutya, egy vaddisznó vagy a nyuszika a répájáért... bocsáss meg... folytasd...

GYABKIN Mi ugrott melléd?

JURA Irina Bikulina. Anyaszült meztelenül. Az ijedtségtől ösztönösen belekapaszkodom, ő meg kérlelni kezd: „Ne bántson, kérem, Irina Bikulina vagyok, a nagybátyám bármilyen váltságdíjat megad...” „De hogy került ilyen méltatlan helyzetbe, szép hölgy...” – kérdeztem.

GYABKIN Hiába, a stílus, az stílus...

ALJOSA És hogy került?

JURA Beleakadt a horgom a vízililiomokba, bementem, hogy kiszabadítsam, és addig valami gazember ellopta a ruhámat...

GYABKIN Aljosa! Te voltál?

ALJOSA Gyerekek! Esküszöm az élő istenre... én nem láttam senkit... Itt feküdt egy halom férfiruha, arrább meg egy női... ott örvénylett a vízesés... Isten bizony, azt hittem, ezek öngyilkosok lettek... Egy Romeo és Júlia...

JURA Én cseppet se bántam, leszállt az est, lehűlt a levegő, kénytelenek voltunk közelebb húzódni egymáshoz... annyira remegett szegény, hogy én megöleltem.

ALJOSA Ne színezd, jó! Ne színezd!

GYABKIN Most miért nem mondhatja el úgy, ahogy történt... Szóval, megölelted és?...

JURA ...és azt mondtam neki: „Szép hölgy, úgy érzem, hiába próbálom testem melegével enyhíteni didergését, nagyon meg fog fájni... úgyhogy, ha nincs kifogása, feküdjön bele a bögőtokba, én a hátamra veszem, beviszem a falu-

ba, és szerzek magának is valami ruhát... Na látod, Aljoska, hát hencegtem én?... Meztelenül vittem a hátamon...

ALJOSA De tokban, te gyalázatos! Te Homérosz, te!

JURA De vittem?

ALJOSA Na jó, igaz! Vitted!

Aljosa és Jura döbbenten nézik, ahogy Gyabkin valami érthetetlen kacagás rázza

ALJOSA,

JURA Mi van? Mi ütött beléd?!...

GYABKIN *(kacag)* Gyerekek! Mit tudtok ti Irina Bikulináról?! Abban az évben én is a Bikulina-bálra készültem egy csokor románccal... Siettem, mert besötétedett, és egyszer csak mit látok a hold fényében megcsillanni az út közepén?

JURA A tokot. A nagybögőtokot... Gyabkin! Gyabkin! Az isten verje meg a napot, amikor megszülettél! Hogy nekem milyen éjszakám volt! Képzeld, viszem Irinát a hátamon, és egyszer csak meglátom a tolvajt a kalapommal a fején. Rákiáltok: hé, álljon meg. De az meg szaladni kezd, szedi a lábát a nyavalyás...

ALJOSA Csodálkozol? A holdvilágnál jön felém egy meztelen, csúnya ember, nagy szekrénnel a hátán, egyszer csak ledobja a szekrényt, és ordítva rohanni kezd felém... Te talán megvártad volna?

JURA Nevessetek, csak nevessetek! Mire visszatértem, a nagybögőtok és benne Irina Bikulina nyomtalanul eltűnt... Óh, hogy nekem milyen éjszakám volt!

GYABKIN Bocsáss meg, Jurocska. Ne haragudj! Mit tehettem volna... Ott feküdt a tok az út közepén, sehol senki... Egyszer csak megáll mellettem egy hintó Bikulina bankárral, egy fiatalemberrel, meg a pappal... Azt mondja a bankár: jó estét, zenész úr... látom, az estélyemre igyekszik... jöjjön, elvisszük... Mondtam magamban, micsoda szerencse! Gyorsan fel a kocsira! A bankár hosszan nézegeti a tokot, majd azt mondja: Én sohasem tudtam megérteni, hogy miért választja valaki éppen a bögőt, lomha, primitív, egyszerű hangszer... Nem igaz, atyám?

JURA Bizony igaz, Bikulina úr... szürke, jellegtelen hangszer, főként a hegedűhöz, a hárfához, az orgonához képest.

ALJOSA Én nem értek egyet önnel, bankár úr... a nagybögő épp olyan gazdag hangszer, mint bármelyik más, ha virtuóz keze alá kerül...

GYABKIN Maga nem tudja, mit beszél!

ALJOSA Nem!? Nos, Rómában együtt laktam egy fiatal zenésszel, aki Paganinit játszott a nagybögőjén... Sőt egy-két egyszerűbb futamra engem is megtanított.

GYABKIN Akkor én fogadok önnel húszezer rubelben, hogy nemhogy Paganinit, de még a Liszt-variációkat sem tudja megszólaltatni.

ALJOSA Tartom! Ha nem sikerül megszólaltatnom Lisztet, egy esztendőn át én sem szólok egy szót sem.

GYABKIN Vágja el, atyám...

JURA De uraim, uraim... Mi értelme ennek?

ALJOSA,
GYABKIN Vágja el!

GYABKIN Megérkeztünk, a fogadást kihirdették, a vendégsereg becsődült a nagyterembe, a bőgőtokot felállították a pódiumra. A fiatalember fürge ujjakkal kezdte kioldani a bőrszíjakat...

JURA És? És?

ALJOSA Édes istenem! Szegény Irina!

GYABKIN Miért szegény? Kilépett a tokból: „Mit szeretne rajtam eljátszani, fiatalember?” És ringó csípővel, mintha a legszebb toalettben lenne, lassan kivonult a teremből...

Látják, amint Irina lassan, méltóságteljesen elindul kifelé a vendégsereg között, zavartan húzódnak félre az útjából, és tekintetükkel addig kísérik, míg végleg kimegy a teremből

ALJOSA Csodálatos nő volt! Csodálatos nő!

Gyabkin játszani kezdi azt a vággyal teli lassú dalt, Aljosa a kendővel, mint „Irinával” táncol, Jura pedig a bőgőt öleli magához. S a három ábrándosan keringő férfi fölött lassan bealkonyul